

pere. Unde ulterius fit ut etiam possit Deum super omnia amare, quia tota difficultas vel impotentia amoris, in difficultate vel impotentia illud propositum concipiendi consistere dicebatur.

24. *Explicatio superioris doctrine.* — *Notandum.* — Et declaratur ulterius, nam si suppositio vera sit, et Deus postea conferat adiutorium speratum, poterit amor ille esse efficax, etiam quoad perseverantiam et executionem; ergo eadem ratione potuit esse efficax in proposito, et absoluta voluntate. Nec tamen in eo casu fit amor sine aliquo adiutorio Dei naturæ non debito. Nam adiutorium illud, quod dandum speratur ad implendam totam legem, ut prius oblatum, est quoddam adiutorium ad amorem illum eliciendum, non solum quia excitat voluntatem per modum beneficii promissi, sed etiam quia hic actus dilectionis non requirit auxilium physicum ex parte potentiae ut eliciatur, quia naturalis est, et de se proportionatus viribus arbitrii, ut supra dictum est, sed indiget auxilio, quod ita in re postea juvet ad executionem amoris, ut, prius apprehensum et ut futurum representatum, reddat objectum amoris possibile, ac subinde amabile amore absoluto et efficaci; unde etiam fides ipsa et fiducia de tali auxilio futuro multum juvat ut voluntas ad talem amorem eliciendum confortetur. Nam hoc adiutorium, ut etiam dixi, non est necessarium ut principium physicum et per se talis actus, sed ut moraliter juvet, tollendo impedimenta et erigendo arbitrium; fides autem illa et fiducia hoc optime præstat, ut per se clarum videtur. Eo vero melius juvabunt, quo fides illa et fiducia certior et firmior fuerit. Ideoque etiam fides et spes Christiana optime possunt ad illum actum juvare, nam sæpe actus supernaturales etiam ad naturales juvant. Oportet tamen ut, non obstante illa fide et spe supernaturali, amor feratur in objectum sub limitata ratione naturali, alioqui amor non erit naturalis, de quo loquimur, sed supernaturalis, et præter fidem et spem indigebit proprio principio supernaturali physice adjuvante potentiam ad illum eliciendum, quod ad amorem naturalem non est necessarium, ut dixi. At vero si fides de adiutorio futuro sit tantum humana, ex aliqua probabili ratione, vel humana auctoritate concepta, necesse est etiam ut fiducia sit infirma, et formidans ne credulitas illa falsa sit et postea subsidium speratum desit, et tunc etiam amor consequenter erit minus efficax et absolutus, et de se virtualementem conditionem includens, si

adiutorium non desit, et si vera sit promissio, et ex hac parte amor erit imperfectus, etiamsi aliunde super omnia, et, secundum præsentem dispositionem, de se efficax et absolutus esse videatur.

CAPUT XXXVI.

QUID SENTIENDUM SIT DE POTESTATE HOMINIS IN PURIS NATURALIBUS AD AMANDUM DEUM FINEM NATURÆ SUPER OMNIA ?

1. *Primum punctum hujus capituli, de quo Alvarez, lib. 6, disp. 31, dub. ultim.* — Hæc difficultas, quæ in cap. 32, num. 2, posita fuerat, ex dictis in superioribus est satis expedita; ut tamen melius res ipsa intelligatur, et quædam opinio quæ mihi nova visa est diligenter examinetur, duo breviter tractabo. Primum est an homo creatus in puris naturalibus posset per solas vires liberi arbitrii diligere Deum super omnia. Aliud est, si non potuit viribus arbitrii, an per aliquod speciale Dei adiutorium posset. Circa primum quidam modernus et gravis scriptor de Auxiliis divinæ gratiæ, affirmat potuisse hominem in illo statu ex facultate naturæ pro aliquo brevi tempore producere actum dilectionis Dei super omnia. Dicitque hanc esse aliorum Thomistarum sententiam, nullum tamen in particulari refert. Fundamentum ejus est, quasi a posteriori vel extrinseco signo, quia homo in illo statu haberet præceptum diligendi Deum super omnia, ut est auctor naturæ; ergo posset illud implere, quia præceptum non datur de actu impossibili; tunc autem non posset implere per amicos, hoc est, per vires gratiæ, quia illas non haberet, nec Deus esset paratus ad dandum eas, quia supponimus creasse illum in puris naturalibus, cui statui non solum non debentur vires gratiæ, verum etiam illi repugnant: nam includit carentiam donorum gratiæ, quam particula illa, *in puris*, indicat, ut Prolegomeno quarto visum est; ergo oportet dicere potuisse hominem in illo statu implere suis viribus præceptum diligendi Deum super omnia, saltem per unum vel alium actum, vel tempore brevi. Quia vero idem auctor, in eadem disputatione, negaverat hominem lapsum posse habere suis viribus similem actum, coactus est dicere naturales vires debiliores esse in homine lapsu quam essent in puris naturalibus. Et ita ratio a priori hujus sententiæ erit, quia in puris naturalibus humana natura non esset vulnerata, et ideo haberet naturales vires

sufficientes ad eliciendum quemcumque actum sibi connaturalem, et consentaneum dictamini naturalis rationis et inclinationi naturali ipsius voluntatis; in natura autem lapsa non semper hoc potest, quia est vulnerata. Potestque pro hac sententia allegari D. Thomas, quodlibeto primo, articulo octavo, nam ibi expresse tam de homine in puris naturalibus quam de Angelo docet potuisse naturaliter Deum super omnia diligere. Idem habet Abulens. Matthæi decimo-nono, quæst. 177.

2. *Vera dicti puncti resolutio.* — *Medina et alii Thomistæ consentiunt.* — Contrariam sententiam censeo veram in hoc sensu intellectam, quod homo creatus in puris naturalibus non magis posset per solas vires arbitrii diligere super omnia Deum ut finem naturæ, quam nunc possit homo lapsus. Unde, sicut non potest pro brevi tempore aut momento elicere nunc unum actum dilectionis omnino absolutum et efficacem in sensu supra explicato, et sicut nunc potest elicere aliquem actum imperfectum, ita tunc posset, et non perfectius, diligere. Hanc opinionem tradit Medina in introductione ad materiam de gratia in § *Dubitatur ergo*, et in art. 3, § *De dilectione Dei naturali*, quem dictus auctor allegat, sed omittit sumpsisse Medinam hanc opinionem ex Cajetano, ibi, artic. 2; et Soto, lib. 1 de Natur. et grat., cap. 2 et 3, et expresse idem docet Conradus, dicto art. 3, circa finem corporis, versic. *Nota tamen*; ubi ait, *cum dicimus naturam integram posse diligere Deum super omnia, intelligendum id esse non de natura sibi relicta: quia et illa (inquit) esset ad se recurvata propter inordinationem sensualitatis naturalem, et propter compositionem naturæ humanæ ex ratione et sensualitate.* In quibus verbis clare sentit ex hac compositione et repugnantia appetituum, ut naturalis esset, seclusa culpa, non minus sequi illam impotentiam diligendi Deum super omnia, quam nunc sequatur ex eadem rebellionem carnis, quæ est pœna peccati.

3. *Imo et ipse D. Thomas.* — Unde tacite inducit Conradus D. Thomam pro hac sententia, quia ratio D. Thomæ æque de illo statu procedit. Et est quidem probabile divum Thomam nihil dixisse de homine in puris naturalibus, quia illum sub homine lapsu comprehendit secundum rationis paritatem. Neque enim credendum est vel illum statum hominis ignorasse, vel incompletam doctrinam tradidisse; comprehendit ergo illum sub altero membro hominis integri, aut lapsi; non

autem sub priori, alioqui, cum, articulo quarto et octavo, dicit hominem integrum potuisse servare totam legem naturæ et vitare omnia peccata illi contraria, idem de homine puro intelligeret, quod absurdissimum est; ergo dicendum est in his quæstionibus, et quoad hos effectus idem sensisse de homine in puris naturalibus quod de homine lapsu. Quod aliter confirmatur, quia si affirmatio est causa adæquata affirmationis, negatio est causa negationis; sed ratio adæquata ob quam homo in statu innocentiae poterat diligere Deum super omnia, et servare omnia mandata, erat naturæ integritas, et debita subordinatio appetituum; ergo carentia hujus integritatis est causa ut non possit homo suis viribus servare omnia præcepta, et diligere Deum super omnia; sed in puris naturalibus homo careret illa integritate; ergo etiam careret illa potestate. Unde in citato quodlibeto, de homine in statu naturæ integræ divus Thomas loquitur, quem considerat separatim a statu gratiæ, et in illo sensu vocat, *purorum naturalium*. Et in eodem sensu loquitur Abulensis.

4. *Accedit ratio destruendi fundamentum oppositum in vim. 1.* — Ratio denique hujus sententiæ est directe contraria fundamento principali alterius sententiæ, nimirum, vires naturales liberi arbitrii ad operandum bonum, non fuisse futuras majores in statu purorum naturalium, quam sint in natura lapsa, vel, quod perinde est, in statu naturæ lapsæ non esse minores quam fuissent in pura natura non integra, quod principium satis, ut opinor, in Prolegomeno quarto ostensum est. Ex illo autem evidenter colligitur non posse hominem suis viribus efficere perfectiorem amorem Dei in uno statu quam in alio, quia æqualis causa potest, si vult, æqualiter operari, nec potest intelligi quod vires sint æquales, non solum physice, sed etiam moraliter et spectatis omnibus quæ operationem possint impedire vel juvare (ita enim loquimur), et quod aliquis effectus sit possibilis per tales vires in uno statu et non in alio; ergo. Et confirmatur præterea, quia tota ratio ob quam non potest nunc homo lapsus diligere Deum super omnia, est, quia non potest longo tempore servare omnia præcepta naturalia; sed homo etiam in puris naturalibus non posset diu servare omnia præcepta naturalia; ergo nec potest Deum simpliciter super omnia diligere absoluto et efficaci actu. Consequentia tenet ex identitate rationis, quam supra ad objectum reduximus, et hic potest eodem modo applicari. Minor au-

tem certa videtur, si ad præcipuam causam illius impotentiae, quæ est caro concupiscens adversus spiritum, respiciamus. Unde quod Paulus ait: *Quis me liberabit a corpore mortis hujus, etc.*, suo modo cum proportione locum haberet in statu puræ naturæ. Et ita minor illa communiter recepta est, eamque non negat, sed potius supponit dictus auctor, dum ait posse hominem in puris naturalibus brevi tempore elicere actum dilectionis super omnia. Dicens enim, *brevi tempore*, indicat longo tempore non potuisse, et consequenter etiam non posse longo tempore servare omnia præcepta: nam profecto, si longo tempore posset servare cætera omnia præcepta simul, ec ipso sine difficultate posset eodem tempore diligere Deum super omnia.

5. *Excusationes præcluduntur.* — Dicitur fortasse ad diligendum Deum super omnia modico tempore, satis esse modico tempore servare omnia præcepta. Sed contra, quia si hoc ita est, etiam in natura lapsa potest homo servare omnia præcepta, ut omnes pro comperto habent, quia fieri potest ut modico tempore non occurrant graves tentationes contra præcepta negativa, neque tot occurrant affirmativa, ut sine magno gravamine servari non possint; ergo illo brevi tempore poterit homo lapsus æque Deum diligere, ac homo in puris naturalibus, quod idem auctor negat. Quod si fortasse dicat hominem in utroque statu posse servare omnia præcepta modico tempore, tamen in natura lapsa illud tempus rarius esse et brevius: hoc imprimis gratis dicitur; unde enim hoc sciri potest, aut quomodo potest fundari? Et deinde non potest dici consequenter, nam idem auctor simpliciter negat posse hominem lapsum habere talem amorem per minimum tempus, etiam per instans. Unde sicut in homine lapso non satis est posse non peccare per breve tempus, ut in illo tempore possit habere perfectum amorem Dei super omnia, quia amor simpliciter et absolute super omnia non sistit in tempore pro quo durat, sed extenditur ad totum futurum tempus per absolutum propositum servandi semper præcepta, quod habere non potest suis viribus qui non potest diu servare omnia præcepta; ita in hoc æqualis ratio de homine in puris naturalibus intercedit.

6. *Fundamentum contrarium in num. 1 retorquetur imprimis in auctorem.* — Argumentum autem sumptum ex præcepto naturali imprimis retorquetur hoc modo. Ponamus hominem in puris naturalibus creatum, prius-

quam ullum actum dilectionis Dei eliciat, peccare mortaliter, verbi gratia, per furtum, certe ille homo propter peccatum non fuit liberatus ab obligatione præcepti naturalis diligendi Deum; imo tunc potest instantius obligari propter offensam commissam; quæro ergo de illo homine post illud peccatum an posset diligere Deum super omnia, necne? Nam consequenter non potest id affirmari, quia si homo lapsus nunc non potest, cur posset ille jam lapsus, cum peccatum ejus de se non minus lædat naturam, quam peccatum originale? Nam quod nunc præcesserit justitia et integritas naturæ, quam abstulit peccatum originis, nihil refert, quia eandem auferret peccatum puri hominis, si in subjecto invenisset, in reliquis vero æque avertit a Deo et maculat animam; ergo incredibile est illum hominem jam lapsum potuisse perfectius diligere Deum suis viribus, quam nunc valeat homo lapsus; ut omittam, rationes a nobis factas de homine lapso posse ad illum facile applicari. Ratio autem qua movetur idem auctor ad id sentiendum de homine lapso, scilicet, quia dilectio super omnia repugnat cum peccato mortali, illum etiam cogit ut idem dicat de homine creato in puris naturalibus post lapsum ejus. Si autem ille homo jam lapsus non potest diligere Deum super omnia, jam obligabitur præcepto, quod non potest implere; idem ergo dici poterit de eodem homine ante lapsum. Quod si quis dicat ad præceptum satis fuisse quod in principio esset possibile, quamvis per culpam hominis factum sit impossibile, contra hoc est, quia semper repugnat præceptum obligare ad id quod in præsentia est simpliciter impossibile, etiamsi per culpam impotentia successerit, ut obligari non potest ad recitandum qui caret oculis, etiamsi voluntarie et per culpam eos sibi eruerit; ergo vel ille homo jam non manet obligatus tali præcepto, quod incredibile est, vel retinet potestatem servandi illud, si eam prius habuit, quod est per se longe verisimilius, quia solum unum furtum non potuit ab homine auferre potestatem naturalem diligendi Deum, maxime cum posset iterum displicere ipsum furtum, et nullum relinquere habitum, qui boni operationem difficiliorem in futurum reddat.

7. *Responsio in forma ad prædictum fundamentum.* — Ad argumentum ergo imprimis dici posset præceptum naturale diligendi Deum, prout affirmativum est, solum obligare ad eliciendum actum dilectionis, juxta mensuram naturalium virium liberi arbitrii, ita ut

homo pro aliquo instanti vel momento faciat quantum possit ad diligendum Deum super omnia, et tunc faceret quidem actum aliquo modo absolutum, licet non omnino neque simpliciter efficacem, sicut de homine lapso explicuimus, et nihilominus sufficienter implet præceptum, quia facit quod potest, et nihil amplius tenetur. Hanc responsionem attigit Medina dicto artic. 3, in fine, et illam non reprobat, et mihi videtur in rigore quoad hanc partem sufficiens. Nam quod statim addit Medina, posse illum hominem implere hoc præceptum, diligendo Deum super omnia, cum primum pervenit ad usum rationis, si intelligat de dilectione perfectiori, id est, omnino absoluta et efficaci, sibi ipsi contradicit; non enim haberet homo in puris naturalibus majorem potestatem diligendi Deum in primo instanti usus rationis, quam in reliquis, ut per se clarum est. Si vero loquatur de dilectione imperfecta, eadem est responsio. Quam etiam multi putant etiam in homine lapso posse aliquando esse necessariam. Nam fieri potest ut omnino ignoret fidem et totum ordinem gratiæ, etiam invincibiliter, et quod, per scientiam et humanam traditionem, veri Dei naturalem cognitionem assecutus sit, et in aliqua opportunitate obligari præcepto naturali diligendi Deum, etiamsi nullum gratiæ auxilium tunc habere supponatur, nec possit ad illam se præparare aut illam inquirere, et nihilominus non obligatur ad impossibile, quia diligendo prout potuerit, præcepto satisfaciet. Et hoc insinuavit Bannez 2. 2, quæst. 10, art. 1, ad quoddam 4 argumentum. Si vero consideretur præceptum dilectionis quatenus includit præceptum negativum nunquam committendi aliquid divinæ amicitiae contrarium, sic non tam est præceptum speciale eliciendi actum dilectionis, quam generale inclusum in omnibus præceptis, quorum observantia necessaria est ad perseverandum in dilectione. Et sic incidimus in aliam difficultatem omnibus communem, et supra cap. 28 tractatam, quomodo possit lex naturalis obligare hominem, in puris naturalibus constitutum, tot præceptis, ut non possit naturalibus viribus omnia illa per totum vitæ cursum implere, quam ibi prout potuimus, expedivimus, et ex ibi dictis colligi potest quid in præsentia dicendum sit.

8. *Ad secundum punctum hujus capituli positum in num. 1.* — Unde etiam potest facile expediri secundum punctum supra positum, et simul aliter responderi ad difficultatem de præcepto dilectionis. Dicimus enim: licet ho-

mo in puris naturalibus non potuisset solis viribus arbitrii perfecte et efficaciter Deum, finem naturalem, super omnia diligere, nihilominus potuisse id facere cum aliquo adjutorio Dei illi statui proportionato, quod (ut verisimiliter credimus) non fuisset Deus denegaturus, non tam per modum gratiæ quam per modum alicujus naturalis retributionis. Hoc sequitur consequenter ex dictis in capite 28; nam ibi diximus non defuturum tunc auxilium accommodatum ad servandam totam legem naturæ longo tempore. Eadem autem est ratio de dilectione Dei super omnia; imo, eo ipso quod ille homo speraret tale adjutorium ad servanda præcepta, posset absolute id proponere, et consequenter etiam amare, juxta dicta in fine capituli præcedentis. Deinde si Deus juvaret tunc ad servanda omnia præcepta, etiam juvaret ad vincendas graves tentationes concupiscentiæ, quia regulariter non aliter servantur præcepta; cur ergo non etiam juvaret ad sui dilectionem? Præterea, si homo sic conditus et innocens faceret quod in se est, diligendo Deum saltem imperfecte, profecto congruentissimum esset et naturali providentiæ consentaneum, ut Deus aliquod bonum ejusdem ordinis pro tali amore retribuere, et ita absolute fatetur Medina, dicta q. 109, art. 2, circa finem, § penult., et art. 3, circa finem, ad 5. Nullum autem præmium cogitari potest magis proportionatum illi amori, quam adjutorium ad perficiendum et constanter exequendum illum, quia hoc adjutorium per se non est ordinis supernaturalis, ut supra vidimus, neque oporteret dari per fidem, sed per naturalia media, vel dispositiones illi statui proportionatas; quæ omnia maxime procedunt de illo homine priusquam peccaret. Verumtamen etiamsi peccasset et postea converteretur ad Deum, saltem imperfecte et prout posset, pie credi potest non fuisse illi defuturum Deum, vel remittendo offensam, vel juvando ad perfectius diligendum, et se disponendum ad talem remissionem, ut in materia de Pœn., disp. 3, sect. 7, notavimus, et notavit Medina dicto a. 2, circa finem.

9. *Progreditur explicatio ejusdem puncti.* — Quamvis ergo concedamus, naturale præceptum de dilectione Dei de se obligare ad absolutum et efficacem amorem Dei super omnia, posset ab homine constituto in puris naturalibus impleri, non per solas vires naturæ, sed cum aliquo adjutorio Dei modo explicato. Neque hoc excedit statum purorum naturalium, vel illum destruit, nam ille status, ut in libro 1

dixi, excluderet ordinationem ad finem supernaturalem, et consequenter etiam omnia dona gratiæ supernaturalis excluderet, non tamen esset aliena ab illo statu ornatissima Dei providentia, qua et reddit convenientia præmia bene operantibus, sicut reddit supplicia peccantibus, et subvenit indigentibus, præsertim facientibus quod in se est, et unicuique creaturæ providet juxta suam capacitatem. Neque enim putandum est in naturali providentia, etiam secluso ordine gratiæ, non fuisse futurum discrimen inter rationalia et irrationalia; nam quod Paulus dixit: *Numquid de bobus cura est Deo*, utique comparatione hominis, verum est, non solum de hominibus per providentiam gratiæ gubernatis, sed etiam de illis sub solo ordine providentiæ naturalis, et ordine ad solum finem naturalem constitutis; quia ad sapientiam et providentiam optimi gubernatoris pertinet, non omnibus eodem modo, sed singulis, juxta uniuscujusque capacitatem, providere. Unde etiam philosophi cognoverunt Deum perfectiori modo habere curam hominum quam brutorum, et inter homines peculiari benevolentia prosequi colentes se et honeste viventes. Igitur intra latitudinem hujus providentiæ contineretur adjutorium illud ad diligendum Deum perfecte intra ordinem naturæ, et ad alia media præstanda, sine quibus naturalis beatitudo obtineri non posset. Quibus consentanea est illa sententia Aristotelis 1 Ethic., capit. 9: *Si aliquid aliud Deorum est munus hominibus, consentaneum est rationi felicitatem ab iis ipsis dari, et eo magis quo cæteris humanis bonis est præstabilius.*

CAPUT XXXVII.

UTRUM SIT ALIQUIS ALIUS ACTUS VIRTUTIS NATURALIS SEU ACQUISITÆ PRÆTER AMOREM DEI, QUI PROPTER DIFFICULTATEM SUAM FIERI NON POSSIT SINE GRATIA IN STATU NATURÆ LAPSE?

1. *Arguitur pro parte negativa ex D. Thoma.*—Hæc quæstio locum non habet in natura integra, nam cum dictum sit in eo statu potuisse hominem suis viribus diligere Deum auctorem naturæ super omnia et potuisse omnia præcepta naturalia servare quovis tempore, et omnia peccata contraria vitare; manifestum est nullum posse assignari opus virtutis naturalis, quod in eo statu fieri non posset viribus liberi arbitrii, quia extrinsecæ difficultates graves seu insuperabiles alienæ erant ab illo statu, difficultas autem intrinseca in nullo actu major reperiri potest, quam in amore Dei super

omnia, et absoluto proposito servandi omnia præcepta. Statum autem purorum naturalium statui naturæ lapsæ quoad hoc æquiparamus, ut satis ostendimus, et ideo de solo statu naturæ lapsæ in hoc puncto tractamus. Ratio ergo dubitandi esse potest, quia D. Thomas singulariter de solo actu dilectionis Dei super omnia dixit, non posse fieri ab homine lapsæ sine gratia; ergo sensit hoc esse singulare in illa propter specialem difficultatem ejus. Præsertim quia statim in art. 4 et 8 docet singula præcepta naturalia servari posse, seu vitari singula peccata illis contraria, licet non omnia collective, sine gratia, nullumque excipit, sed quasi supponit exceptionem factam de sola dilectione; ergo exceptio firmat regulam in contrarium, ut propter nullum singularem actum sit necessaria gratia. Accedit tandem quod in ipso amore difficillime ostenditur tanta difficultas quæ moralem impossibilitatem inducat; et ratio qua tandem illam ostendimus, in solo amore super omnia locum habet; ergo signum est hanc necessitatem propriam esse illius amoris.

2. *Pars affirmativa variis exemplis suadetur.*—*Primum exemplum de actu pœnitentiæ.*—*Secundum, de actu amandi proximum absolute.*—In contrarium autem est, quia multi et graves auctores extendunt hanc necessitatem ad quæcumque opera virtutis mediocrem difficultatem habentia, quod præsertim indicant Bellarminus, Vega, et alii supra allegati, circa victoriam gravium tentationum: numerarique solent actus sequentes. Primo, actus pœnitentiæ, qui sit perfecta detestatio de peccato, præsertim propter Deum, nam hic actus haberi non potest sine gratia, cum sit quædam contritio; nam etiam attritio et dolor ex timore non potest sine gratia fieri, ut docet Concilium Tridentinum, session. 6, capite septimo, et session. 14, cap. 4; ergo multo minus detestatio ex amore Dei poterit fieri sine gratia. Secundus est actus amoris proximi, quem, ex præcepto naturali, tenemur diligere sicut nos ipsos, quod valde difficile est, quia hic amor includit illa duo præcipua: *Quæcumque vultis ut faciant vobis homines, hoc facite illis*, Matth. 7; et: *Quod tibi non vis, alteri non facias*, Tobia 4, in quibus lex fere tota posita est, ut Christus dixit; propter quod dixit Paulus ad Roman. 13: *Qui diligit proximum, legem sine gratia; ergo neque hanc dilectionem habere.*

3. *Tertium de speciali actu amandi inimicos.*

—Tertius et difficilior actus est dilectio inimicorum: nam cum illam commendaret Christus, Matth. 5, dicit illam non carituram mercede apud Patrem; significans semper esse actum dignum mercede supernaturali, ac subinde ex gratia; unde subjungit: *Si diligatis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis, nonne et ethnici hoc faciunt?* quasi dicat dilectionem amicorum posse ab ethnicis fieri, quia est accommodata naturæ, dilectionem autem inimicorum adeo esse difficilem, ut per naturam fieri non possit, et ideo in ethnicis et publicanis non inveniri. Unde Hieronymus ibi dixit, *multos imbecillitate sua, non sanctorum viribus, præceptum illud æstimantes putare illud esse impossibile, quia diligere inimicum plus est quam humana natura patiatur.* Quibus ipse virtute respondet, *Christum non impossibilia, sed perfecta præcipere*: quod exemplis Sanctorum confirmat. Unde virtute concedit illud tantum esse possibile per vires sanctorum, quæ sunt vires gratiæ. Amor autem inimicorum moralis et naturalis est, et cadere potest sub præceptum mere naturale.

4. *Quartum de custodia castitatis.*—*Quintum de speciali custodia virginitatis.*—*Sextum de actu profitendi paupertatem.*—*Septimum de profusione vitæ pro non peccando contra legem naturalem.*—Quartum exemplum esse potest de observatione continentia, de qua, Sapient. 8, dixit Sapiens: *Scivi, quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det, et hoc ipsum erat sapientiæ, scire cujus esset hoc donum.* At continentia moralis actus est, nam de continentia castitatis intellexit illum locum Augustinus, lib. de Continent., cap. 17, et epist. 89, quæst. 2, et epist. 95 et 130; ergo aliquis specialis actus moralis est impossibilis sine gratia. Quinto, augetur hæc difficultas in custodia virginitatis, quæ licet non sit sub præcepto, nihilominus est actus moraliter bonus, et ex objecto suo naturalis, et nihilominus haberi non posse sine gratia significavit Paulus, 1 ad Cor. 7, dicens esse donum Dei; et Christus Matth. 19, dicens: *Non omnes capiunt hoc verbum, sed quibus datum est*, ut ponderavit Augustinus in lib. de Continent., capite primo, et lib. de Gestis Palæstinis, capite decimo, alias decimo tertio. Sexto adjungi etiam hic potest professio paupertatis voluntariæ, quæ etiam est actus naturalis et moralis, licet non sit sub præcepto, sed sub consilio, quod ratione naturali cognosci potest, et nihilominus fieri non potest per naturales vires, nam pro-

pter illud dixit Christus, Matth. decimo-nono: *Apud homines impossibile est, apud Deum autem omnia possible sunt.* Tandem afferri potest in exemplum actus dandi vitam pro non violando uno præcepto naturali: nam hoc ipsum est consentaneum rationi naturali, ac subinde est actus ex suo genere naturalis, et nihilominus fieri non potest sine auxilio gratiæ, ut videtur indubitatum.

5. *Assertio generalis bipartita.*—*Unde probetur posterior, quæ simpliciter asserenda est.*—In hoc puncto breviter dico aliquos esse posse actus morales et ordinis naturalis qui propter difficultatem suam fieri non possint cum pura et integra honestate morali sine auxilio gratiæ, hanc vero difficultatem semper reduci ad alteram ex duabus supra tractatis, quæ sunt aut difficultas ex gravi tentatione proveniens, aut diuturna perseverantia cum uniformitate bene operandi, vel in executione facta, vel objectiva proposita, ut actu absoluto et efficaci ametur. Si vero neutrum ex his impedimentis interveniat, non erit necessaria gratia ad aliquem singularem actum naturalem et moralem bonum, aliquando, vel saltem pro brevi tempore, faciendum. Priorem partem, de actu difficili altero ex illis duobus modis, probant quæ supra de necessitate gratiæ ad vincendam tentationem gravem, et ad diligendum Deum finem naturæ actu perfecto diximus: et eam confirmant exempla adducta, ut magis statim declarabimus. Posteriorem vero partem suadent priores rationes dubitandi; et præterea quia actus naturalis non est per se impossibilis viribus naturæ, sed ex accidenti, propter impedimenta occurrentia, ut supra ostensum est: hæc autem impedimenta nulla esse possunt, nisi aut tentationes graves ortæ vel adjutæ ab inordinata concupiscentia, aut tanta continuitas et perseverantia bene operandi, ut moraliter excedat vigilantiam et constantiam humanæ diligentia in corpore mortali et suis viribus relicto, neque alia radix hujus difficultatis hactenus est ratione investigata, aut exemplis ostendi potest. Imo si quis recte consideret, etiam posterior difficultas, quæ est in diuturna boni operatione, provenit quodammodo ex tentationibus occurrentibus, quæ vel affectum vel considerationem ab honestate avertunt; solum est differentia quod prior difficultas provenit ex singulari tentatione gravi, posterior vero potest esse sine hujus modi tentatione gravi, licet non contingat sine successione plurium mediocriorum, quarum victoria ipsa continuitate